

Ієрархія професійних функцій до початку та після експерименту

Функції	Місце	
	До експерименту	Після експерименту
Стимульовано-регулятивна	1	8
Контрольна	2	7
Організаторська	3	4
Діагностична	4	1
Формувальна	5	6
Конструктивна	6	2
Аналітична	7	3
Комунікативна	8	9
Спеціальна	9	10
Прогностична	10	5

Проведене дослідження свідчить про те, що більшість курсантів виявляють зацікавленість до дидактичних ігор і вважають, що участь у дидактичній грі позитивно впливає не тільки на процес навчання, настрої та стосунки між курсантами, а й відіграє важливу роль у їх професійному становленні.

Більш детальне дослідження зазначеного комплексу може бути здійснене у подальших наукових розвідках. Порушена нами проблема відкриває перспективу для більш глибокого дослідження процесу розвитку ціннісної сфери підлітків, оптимізації змісту позанавчальної виховної діяльності школи та інших навчально-виховних закладів у контексті сучасних вимог. На подальше вивчення чекають питання вдосконалення формування ціннісних орієнтацій неповнолітніх шляхом раціонального поєднання традиційних й інноваційно-виховних технологій, включення учнів у ситуації самостійного вибору цінностей тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Крокинская О.К. Адаптирующийся специалист / О.К. Крокинская // Становление специалиста / Под ред. Е.Э. Смирновой. – Ленинград: ЛГУ, 1989. – С. 63.
2. Крокинская О.К. Теоретическое представление о профессии в предмете социологии / О.К. Крокинская // Становление специалиста; М.: 1989. – С. 19.
3. Мурзіна О.А. Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх правознавців/ Методичні рекомендації, Запоріжжя, 2012. – С. 46-56.

SUMMARY

The article outlines the role of didactic play in shaping the future orientations of professional tsinnistnyh legal professionals. In the studies we have come to the conclusion that the didactic game is active means forming tsinnistnyh orientations of future legal professionals

В. О. ПАШКОВ

РОЛЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

З тієї пори коли держава взяла на себе завдання освіти, будь-який вчитель в тій чи іншій мірі є «агентом держави». В результаті організованого навчання й під його впливом людина засвоює не тільки систему наукових знань, а сукупність моральних норм поведінки, формується певний світогляд. Таким чином, система освіти у суспільстві ставить своїм завданням формування інструментарію моральної регуляції поведінки громадян. Тому проблема політичної соціалізації, від якої залежить легітимність суспільного ладу, є актуальною для будь-якої держави незалежно від типу політичного режиму.

Серед дослідників, які займаються цією проблематикою, можна виділити В. Андрущенко, В. Дубицького, М. Карпова, І. Галактіонову, М. Іванова, Л. Лепіхову, Є. Іщенко тощо. Так праці вітчизняних дослідників М. Іванова, І. Галактіонові та Є. Іщенко фокусуються на аналізі громадянської освіти та її перспектив в сучасній Україні. Російські дослідники М. Карпов та В. Дубицький у своїх роботах безпосередньо аналізують роль держави у навчально-виховному процесі. Досить корисною є монографія видатного вітчизняного дослідника філософії освіти

В. Андрущенко, у якій зокрема досліджуються процес та чинники розроблення та реалізації освітньої політики, зокрема й її виховної компоненти.

Метою даної статті є визначення ролі інституту вищої освіти у процесі політичної соціалізації підростаючих поколінь громадян. До завдань, вирішення яких веде до реалізації поставленої мети ми відносимо:

Визначення поняття «політична соціалізація», основних підходів до її розуміння, рівнів та місця у цьому процесі вищої школи;

Розмежування понять «політичне виховання», «політична освіта» і «громадянська освіта» і «громадянське виховання»;

Висвітлення особливостей політичної соціалізації, її цілей на прикладі зарубіжних країн.

У процесі освіти відбувається передача від покоління до покоління знань, які здобуло людство, засвоєння результатів суспільно-історичного пізнання, відображеного в науках про природу, суспільство, в техніці та мистецтві, а також оволодіння трудовими вміннями, навиками спілкування й поведінки в умовах соціуму. Освіта формує переконання особистості або в необхідності тих чи інших норм, цінностей, інститутів або, навпаки у їх застарілості. Ось чому протягом усієї історії держава прагне контролювати освітній процес. Сьогодні ця функція в освіті знайшла найбільше втілення у процесі політичної соціалізації. На Заході традиційно сильні намагання здійснювати освітньо-виховний процес поза політико-ідеологічних установок. Але, як свідчить практика, подібні намагання є скоріше декларацією, ніж дійсністю. Вища освіта приділяє значну увагу вихованню політичної культури, передачі європейських політичних цінностей та гуманітаризації освітнього процесу.

На Заході використовують термін «деідеологізація освіти», під яким розуміють відмову від нав'язування молоді конкретних політичних ідеологій, що сповідаються окремими політичними партіями та рухами, але в жодному разі – не як відмову від політичного виховання молоді. На пострадянському просторі, у російській та українській політичній науці використовують термін «деполітизація освіти». Необхідно зазначити, що сам термін «деполітизація освіти» є дуже неточним, породженим свого часу на емоційній хвилі боротьби проти монопольного панування в освітніх закладах комуністичної ідеології. Проте за останнє десятиріччя він міцно утвердився не тільки в публіцистиці, а й в офіційних документах, увійшов до наукового обміну. Сам термін «деполітизація освіти» є більш ширшим, ніж «деідеологізація», що пов'язано передусім з практикою використання на пострадянському просторі адміністративного ресурсу у вищій школі під час виборчих кампаній. Отже, крім вище зазначених характеристик, термін «деполітизація освіти» визначається як відмова від втягування студентів у політичну діяльність, електоральні процеси. Ще на початку ХХ ст. відомий соціолог М. Вебер доводив, що політиці не місце в навчальній аудиторії, а виховання в стінах університету, на думку М. Дюверже, має повністю відповідати ідеям плюралізму. Нині усталеною є практика заборони політичної реклами в навчальних закладах, що втім, не заперечує активної участі професури і студентства у громадському житті [3, с. 148].

На думку відомих французьких політологів М. Догана та Д. Пелассі, більшість сучасних держав чітко усвідомлюють важливість процесів соціалізації і прагнуть на них впливати. Крім того, поділ праці створює відмінність людей, а разом з тим виникають і різні змісти свідомості. На межі ХІХ – ХХ ст. в умовах, коли політичним життям починає жити вся нація, а не тільки нечисленна соціальна еліта, на порядок денний ставиться питання про соціальне взаєморозуміння. Саме так у вищій школі з'являється завдання політичної соціалізації. На думку відомого західноєвропейського мислителя ХХ ст. К. Ясперса, держава є формою найбільш тривалого виховання всіх. Держава, на його думку, через освіту, а у ХХ ст. через вищу освіту як найбільш динамічний елемент освітньої системи, спрямовує свої зусилля на створення умов для «вирощення» соціальних страт в межах збереження стабільного соціально-економічного та політичного ладу. При відтворенні цього процесу протягом кількох поколінь громадян відбувається «типізація людини». Подібний крен виховної та освітньої роботи проявляють як демократичні, так і недемократичні режими (СРСР, США, Франція, КНР, Японія).

Існує два основних визначення політичної соціалізації, що відповідають широкому і вузькому розумінню цього поняття. У широкому розумінні політична соціалізація – це метод, яким соціум передає політичну культуру своїм носіям. Політична соціалізація у вузькому розумінні – це процес навчання політичному життю. Політична соціалізація не є однорідною і включає різноманітні компоненти. Найбільш поширеним є уявлення про неї як трирівневу систему. Перший рівень – це когнітивна соціалізація. Вона об'єднує ті компоненти соціалізації, що пов'язані із знаннями про

основні структури і правила політичної системи. Другий рівень політичної соціалізації – це афективна соціалізація, тобто розвиток почуттів схвалення або заперечення політичного лідера, уряду, політичної системи. Найвищий рівень – це оцінкова соціалізація, результатом якої є судження про політичну систему, уряд, політичних лідерів на основі певного морального критерію. Вища школа здійснює як пряму, так і латентну політичну соціалізацію. Пряму – завдяки організації інформаційного процесу з вираженою ідеологією (вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін, виховні, патріотичні заходи тощо). Латентну – через організацію інтерактивних процесів, завдяки яким засвоюються соціальні ролі та форми поведінки. Саме у вищій школі відбувається ознайомлення молодого покоління із символами політичної системи, її історією, основними цінностями і правилами. В такий спосіб вища школа сприяє формуванню когнітивної компоненти політичної соціалізації [8, с. 116].

Для розуміння конкретного впливу держави на виховання корисно звернутися до ряду поглядів відомих інтелектуалів ХХ ст. на сутність університету в якості інституту соціалізації: «це структура особливого духовного законодавства» (М. Гайдеггер); «основа культурної структури суспільства» (А. Грамші); «базис стабільності, модель ідеальної організації високоіндустріального суспільства» (Т. Парсонс); «динамічна сила держави і управління» (Т. Попкевіц).

Процес політичної соціалізації у рамках вищої школи включає політичне виховання та політичну освіту. Вважається, що політичне освіта та виховання сприяють зміцненню соціальної солідарності і можуть запобігти соціальним патологіям – класовим, міжнаціональним і міжрелігійним конфліктам, трудовим спорам, злочинності, політичній апатії і абсентеїзму. У цьому відношенні вища освіта – керований державою соціальний інститут, підтримуваний з метою уніфікації суспільних взірців поведінки, прищеплення необхідних норм-уявлень і цінностей соціальним групам. Питання політичного виховання постає як при стабільному функціонуванні політичної системи, коли виникає необхідність залучити до політичного життя нове покоління громадян і тим самим відтворити якісні параметри політичної системи, так і в періоди соціальних трансформацій, коли гостре постає питання ціннісного вакууму в суспільстві.

Держава через корекцію освітніх програм і на основі введення нових дисциплін здатна впливати на форму знань по відношенню до природи суспільства, існуючого суспільно-політичного ладу, розвивати види соціальної регуляції, формувати суспільні ідеї, почуття та відносини, і тим самим змінювати політичний клімат у суспільстві. Подібне втручання в навчально-виховний процес дає довгостроковий ефект, завдяки чому держава корегує актуальну соціальну проблематику. З одного боку, за допомогою вищої освіти суб'єкт навчання управляє власними свідомим цілями свого життя і своєї життєдіяльності, а з іншого боку, агенти держави (навчальні заклади, викладачі) спрямовують пізнавальний процес студентів у необхідний суспільству напрямок. Якщо політичний світогляд підростаючого покоління формується в умовах гострого дефіциту політичних знань, то виникає загроза поширення радикальних та екстремістських настроїв [5, с. 54].

Основною метою політичного виховання є виховання громадянськості, ступінь якої визначається тим, наскільки особа пристосувалася до соціально-політичних відносин та сприяє розвитку суспільного ладу. Важливим параметром її є ставлення до політичного режиму. В процесі політичної соціалізації формується увесь набір настановлень, що стають для молоді джерелом політичної поведінки. В результаті успішної політичної соціалізації задовольняються глибинні потреби особистості бути громадянином. Формування громадянина має пріоритетне значення в контексті політичної соціалізації будь-якої країни, незалежно від типу політичного режиму.

Громадянськість є однією із соціально-психологічних рис особистості, що виявляється в її свідомому, відповідальному ставленні до Вітчизни, народу, суспільного життя, діячем якого вона є. Громадянськість – це набута риса, яка формується внаслідок поєднання внутрішньої, суб'єктної картини світу з образом навколишнього світу та набутим соціальним досвідом в певному ідеологічному середовищі. Громадянськість формується як усвідомлювана якість особистості, поміркований вибір нею світогляду. Виявляється громадянськість у формі особистісної активності, що спрямовується на досягнення соціальної нормативності, участь у громадянській діяльності й критичне ставлення до поточних соціальних подій. Держава через систему освіти, передусім вищої, програмує ті характеристики та соціальні риси, які б вона вважає за необхідно культивувати у громадян. Головну роль тут грає вища освіта, оскільки на час навчання у ВНЗ (18-23 роки) припадає остаточне становлення особистості, характеру, світогляду. Цей період супроводжується суттєвою зміною ціннісних орієнтирів і саме у цей час свідомість найбільш сприйнятлива до нових

цінностей, моделей поведінки. Тому держава активно через вищу освіту впливає на соціально-психологічні риси та світогляд молоді [7, с. 101].

Слід зазначити, що терміни «політичне виховання» і «політична освіта» є більш ширшими, порівняно з термінами «громадянська освіта» і «громадянське виховання». Терміни «політичне виховання» і «політична освіта» охоплюють всю різноманітність освітніх практик, незалежно від типу політичного режиму. Терміни «громадянська освіта та виховання» більшість дослідників, теоретиків і практиків освітньої політики пов'язують з демократичною парадигмою освіти. Однак історія знає чимало прикладів, коли недемократичні політичні режими (фашистські Бразилія, Іспанія, Румунія, Угорщина, Італія, Німеччина; численні військові диктатури у Латинській Америці) проголошували одним із своїх головних завдань освітньої політики громадянське виховання, хоча при цьому в це поняття вкладався зовсім інший зміст, програмувалися діаметрально протилежні соціально-психологічні риси особистості [6, с. 43]. Таким чином, зміст політичного виховання може проявлятися у широкому діапазоні – від жорсткої регламентації до демократичного виховання. За умов демократії найважливіші завдання виховання у вищій школі – формування у студентів громадянської відповідальності й правової самосвідомості, ініціативності, толерантності, здатності мислити критично й раціонально; прищеплення усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини і її громадянською відповідальністю, готовністю до компетентної участі у суспільному житті. У цій системі ціннісних координат влада розглядається не як тотальна, а як частина архітектури соціального поля.

За недемократичних форм урядування вища освіта покликана формувати конформістів у суспільному житті, формується дещо ушкоджена ціннісно-смилова система ставлення до соціального середовища, превалюють патерналістські та комунітарні цінності, оскільки авторитарний режим вимагає від громадян політичної лояльності, що спонукає до виявів лжегромадянськості. Таким чином, формуючи світоглядну позицію молодого покоління, готуючи його до умов життя і роботи, вища освіта може здійснювати суттєвий вплив на поліпшення/погіршення політичного клімату у країні.

На початку 90-х рр. XX ст. внаслідок розпаду СРСР скінчилася глобальна ідеологічна конфронтація. Як наслідок, на Заході у систему виховання та освіти були внесені серйозні корективи у дусі ідей міжнародного співробітництва. На фоні послаблення планетарного політико-ідеологічного протистояння на перший план виходять проблеми виховання, пов'язані з посиленням проявів націоналізму, етноцентризму, сепаратизму в окремих регіонах та країнах. Це однаково стосується як Європи, так і Африки, Азії. Так, у Європі, де вже склалася стабільна система держав-націй, політико-виховна функція вищої освіти довгий час офіційно не декларувалася політичною елітою, тобто була латентною. Це було зумовлено тим, що післявоєнний безперервний, майже тридцятирічний економічний ріст (до енергетичної кризи 1973 р.), процеси європейської інтеграції та Холодна війна заморожували багато наболілих соціальних питань усередині європейської спільноти націй (зростання чисельності іммігрантів, сепаратизм, мовні питання, корупція). Тривожними виявилися останні десятиріччя XX ст. На Заході в 60-70-ті роки, коли вже здавалося, націоналізм «повністю виснажився», він з новою силою спалахнув у рухах за етнічну автономію в Каталонії та Країні Басків, на Корсиці та в Бретані, Фландрії, Шотландії, Уельсі та Квебеку. Саме це змусило європейські політичні еліти сконцентрувати зусилля у галузі освіти на проблемах громадянського виховання, політичної освіти, які сприяли б росту соціальної солідарності. Отже у середині 70-х рр. XX ст. функція політичного виховання підрастаючого покоління у вищій школі перестала бути латентною й офіційно була визнана суспільно корисною [9, с. 35].

Після розпаду колоніальної системи у 50-60-х рр. XX ст. та розпаду СРСР та соціалістичного табору на політичній мапі світу з'явилося більше 70 нових держав, кордони яких були проведені на основі політичних домовленостей та не враховували етнічні, культурні чи релігійні чинники, що призвело до того, що у межах однієї держави мешкали представники різних етносів, конфесій, культур. Перед політичними елітами нових держав одразу постало питання необхідності соціальної солідарності, метою якої було перетворення етнічно та культурно різнобарвного населення у єдину політичну спільноту. Політико-виховна функція вищої освіти одразу була проголошена однією з найважливіших у діяльності цього соціального інституту, оскільки вона сприяла процесам державотворення, які відбувалися паралельно. Багатьом країнам, особливо тим, що у минулому орієнтувалися на соціалістичний шлях розвитку, у цьому напрямі вдалося досягти значних результатів (країни Балтії, Україна, Румунія). Більшість дослідників пов'язують успіх реалізації цієї функції з тим, що вища школа цих країн була створена ще під час соціалістичних експериментів і за своєю природою, програмно-цільовими параметрами була покликана здійснювати політико-

виховну функцію. Нові політичні еліти просто змінили парадигму виховання з комуністичної на націонал-демократичну, а уряді країн на націоналістичну.

Національні уряди, фінансуючи систему вищої освіти, не тільки визнають її як суспільне благо, а й одночасно визнають й покладають на національну вищу школу культурну відповідальність. У цьому зв'язку глобалізація вищої освіти, що проявляється перш за все у проникненні на національні ринки освітніх послуг іноземних провайдерів, здатна спричинити небезпеку того, що студенти можуть зазнати впливу культурних норм, які будуть відрізнятися від бажаних для національних урядів. Їх діяльність, між іншим, можна було б розглядати як настирливу і ворожу щодо національної культури, тобто як інструмент культурного імперіалізму, експансії. Це уявлення широко підтримується як у країнах, що розвиваються, так і в розвинутих країнах. Таке ставлення могло виникнути внаслідок відчутної потреби державного контролю за тим, що і як викладається у ВНЗ. Це відображає концепцію вищої освіти як насамперед частини державних соціально-економічних систем, у яких приватний сектор вищої освіти є лише допоміжним. Так, наприклад, малайзійський закон про освіту 1996 р. привертає увагу до ролі, яку освіта відіграє в межах виховання молоді й просування суспільства до соціальної справедливості й духовного, морального та етичного здоров'я народу. Відповідно до закону від всіх приватних, зокрема іноземних, ВНЗ вимагається, щоб навчання проводилося малайзійською бахаза – національною мовою буміпутра (аборигенів Малайзійської Федерації). Викладання англійською можливе лише з дозволу міністра освіти. Навіть тоді, коли такий дозвіл є, студенти повинні вчити і демонструвати мінімальні мовні навички бахаза, а також відвідувати курси з вивчення ісламу. У цьому контексті також варто згадати про практику та політику Міністерства освіти Ізраїлю. Як зазначається у Національній доктрині освіти Ізраїлю, освіта є основним засобом патріотичного та політичного виховання, а тому присутність на місцевому освітньому ринку закордонних конкурентів завжди небажана. Ось чому Ізраїль, як правило, не визнає дипломи, видані філіалами зарубіжних ВНЗ. При цьому диплом, виданий випускнику після навчання за кордоном, як правило, отримує ізраїльське визнання.

Консолідація демократії передбачає становлення і відтворення демократичної політичної практики, відповідних моделей і взірців поведінки. Обов'язковими умовами стійкості та невідворотності демократії є не тільки наявність функціонуючих демократичних інститутів (політичні партії, конкурентні вибори, парламент), а й виховання демократично настроєних громадян, результатом якого є формування демократичної політичної культури, поліпшення соціального та політичного клімату суспільства, підтримка громадянами демократичного режиму. Стандарти і моделі поведінки суспільства, які діяли під час недемократичного урядування, мають бути змінені. І на перший план виступає не стільки перелом світогляду зрілих членів суспільства, скільки формування нових орієнтирів у молодого покоління, яке не обтяжене старими догмами. Як слушно зазначає відомий індійський дослідник філософії освіти Джидду Кришнамурті, приймаючи певні списки ідеалів і цінностей, ми створюємо новий шаблон мислення. Саме в студентському віці відбувається перегляд ціннісно-духовних категорій, аксіологічна переорієнтація, що створює найбільш сприятливі умови для ефективного виховного впливу. Необхідно, щоб громадяни знали свої права та поважали права інших, мислили критично і незалежно, були впевнені, що вони можуть впливати на зміни у суспільстві, вміли долати стереотипи та знаходити компроміси. У цьому контексті освіта, як сфера соціокультурної практики, набуває національного пріоритету як один з головних чинників формування суспільства демократичного типу [4, с. 77]. Для нашого суспільства ця проблема важлива особливою мірою, адже освітяни, покликані готувати молоде покоління в умовах відсутності демократичних традицій і практики громадянського суспільства, в умовах спадщини посттоталітарної держави, характерними рисами якої є невідповідність між теорією та практикою демократії у суспільному житті, наявність у суспільстві подвійних стандартів, незрілість громадянських інститутів, слабка соціальна взаємодія членів суспільства, низький рівень правової та політичної культури, відсутність єдиних цінностей, розрив комунікації між регіонами, субкультурами, брак людей з демократичними цінностями, патерналізм та суспільна пасивність.

Система освіти покликана сформувати у молоді відчуття межі між демократією та анархією, між особистою свободою і правилами громадянського життя. Громадянська освіта в демократичному суспільстві покликана навчати індивіда зберігати власну автономію у стосунках з іншими людьми і державою, ефективно захищати власні інтереси. Таким чином, освіта, передусім вища, покликана не тільки сформувати радикальний інтелектуальний поворот у бік демократії і інститутів громадянського суспільства, але і вплинути на формування у молоді внутрішніх гальм

відносно втягування у недемократичні способи вирішення проблем. Утверджуючи в процесі виховання толерантність, ми разом з тим створюємо передумови для звільнення свідомості молоді від сегментів тоталітарних ідеологій, які час від часу проявляються у будь-якому суспільстві, і укоріняємо плюралізм, провідниками якого є політичні партії і демократично обраний парламент [10, с. 26].

Як вище зазначалося, під громадянською освітою більшість дослідників розуміють набуття відповідних знань, навичок, вмінь, які необхідні громадянам сучасних демократичних суспільств. У більшості країн Європи відношення до громадянської освіти пов'язано з вирішенням проблем вищого рівня. Так, у 1980-1990-ті рр. британський консервативний уряд вимагав формувати у школярів і студентів повагу до традицій, чим спровокував критичне ставлення до урядових дій і рішень, зокрема до тих, які були спрямовані на дистанціювання Об'єднаного Королівства від континентальної Європи і процесів європейської інтеграції. У Західній Німеччині правлячі кола намагалися сформувати у молоді поважне ставлення до уряду і його намірів ефективно вирішувати соціальні проблеми і приймати участь у створенні об'єднаної демократичної Європи. Інструкція Міністерства національної освіти Франції (1985 р.) передбачає необхідність виховувати особистість цивілізованого і демократичного суспільства, з вірою в людський розум, з почуттям відповідальності, солідарності, неприйняття расизму, розуміння універсальності різних культур, любові до Франції, нерозривної з любов'ю до свободи, рівності, братерства.

Звернення до громадянського виховання характерно не тільки для країн Європи, а й для країн Азії та Латинської Америки. У цих регіонах серед найбільш актуальних проблем громадянської освіти визнають пріоритет моральних цінностей. Передусім це проявляється там, де традиційно зберігається вплив конфуціанства з його догмами моральної поведінки і поваги до держави і «соціального порядку». Так, у Південній Кореї у школярів і студентів культивується повага до спадщини предків, націоналізм, також особлива увага приділена викриттю тоталітарного режиму Північної Кореї. У Японії у законі про освіту (1947 р.) наголошується, що на освіту покладено місію формування нації, яка слідує ідеалам миру і людяності. Японський варіант морального виховання передбачає формування у стінах навчального закладу поваги до роботи і соціально-економічного ладу держави. Через це у Японії, на відміну від Європи, права держави до сих пір вважаються вищими порівняно з громадянськими правами [2, с. 54]. Внаслідок слабкості громадянського суспільства японський капітал мав можливість розвиватися небаченими темпами, не зустрічаючи активного соціального спротиву. Латиноамериканські системи вищої освіти у країнах з авторитарними або диктаторськими режимами передусім культивують нав'язування поваги до влади, а у тих випадках, коли держава стає на шлях демократичних трансформацій, приймається модель громадянської освіти північноамериканського типу. У освітніх системах східноєвропейських країн, зокрема і країн СНД, відбувається перехід від ідеологічно-державних стереотипів до цінностей демократичного суспільства. Як підкреслює акад. В. Андрущенко, ця тенденція реалізується в двох головних вимірах: а) як система навчання демократії; б) як перебудова навчально-виховного процесу на демократичних засадах [1, с. 40]. У цих країнах зміна соціальних орієнтацій, що супроводжує зміни у типі політичного режиму, викликає й трансформацію цінностей: демократія та права людини починають розглядатися як історичні цінності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко, В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) [Текст] / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. – К.: «МП Леся», 2010. – 368 с.
2. Галактіонова, І. Громадянська освіта як фактор впливу на формування політичної культури громадян України [Текст] / І. Галактіонова // МАГІСТЕРІУМ. Випуск 10. Політичні студії. – 2002. – С. 52-56.
3. Гелпі, Е. Освіта та еволюція держави [Текст] / Е. Гелпі // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 3. – С. 145-158.
4. Девятова, С. В. Культура, образование и демократия [Текст] / С. В. Девятова, В. И. Купцов // Социально-гуманитарные знания. – 2006. – №2. – С. 74-89.
5. Дубицкий, В. В. Роль современного государства в сфере образования и воспитания [Текст] / В. В. Дубицкий // Вестник МГУ. Сер. 12. Политические науки. – 2004. – №1. – С. 50-70.
6. Іванов, М. Що таке "громадянська" і що таке "політична" освіта? / М. Іванов // Політичний менеджмент. – 2003. – № 2. – С. 41-49.

7. Іщенко, Ю. Можливості громадянської освіти в Україні та виховання толерантності [Текст] / Ю. Іщенко, Є. Іщенко // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – №4. – С. 98-113.
8. Карпов, Н. В. Политическая социализация как элемент гражданской культуры [Текст] / Н. В. Карпов // Вестник МГУ. Сер. 18. Социология и политология. – 2003. – №1. – С. 114-130.
9. Лепіхова, Л. А. Онтогенетичний погляд на соціально-психологічні властивості громадянськості та політичної культури [Текст] / Л. А. Лепіхова // Психологія і педагогіка. – 2004. - №3. – С. 30-38.
10. Мельников, С. И. Образование как целенаправленный процесс формирования личности [Текст] / С. И. Мельников // Инновации в образовании. – 2007. – №10. – С. 4-30.

SUMMARY

The role of the higher education in process of political socialization is lightened in the article. Author argues that the higher education is the important agent of political socialization, which provides its the cognitive component.

А. Ю. КРИВОРУЧКО

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄВИХ ЦІЛЕЙ І ЖИТТЄВОГО СТАНУ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НЕЗАДОВОЛЕНОСТІ ЖИТТЯМ

В основі як задоволеності, так незадоволеності життям лежать не порівняльна діяльність людини, суб'єкта, не суб'єктивний момент, а об'єктивна причина – зростаючі потреби людей, які завжди випереджають можливість їх задоволення. Прагнучи задовольнити ці потреби, які, будучи усвідомленими людьми, перетворюються на інтереси, що й формулюють певні життєві цілі (реальні, або нереальні, ілюзорні)

Задоволеність і незадоволеність обумовлена, зокрема, порівняннями з минулим або з іншими людьми. Крім цього, на судження впливає безпосередньо емоційний стан, а також проста звичка – адаптація до обставин і різного бачення подій. Задоволеність буває і ілюзією, що виникає, коли люди самі себе обманюють, думаючи про те, що вони цілком задоволені своїм життям. Або задоволеність залежить від цілей, які людина ставить перед собою? Сама наявність цілей може бути її джерелом. Разом з тим нездатність досягти такої виявляється причиною незадоволеності. Деякі з перерахованих явищ можуть бути розглянуті і як помилки суджень (яких треба уникати), і як джерела справжніх суджень про задоволеність. Якщо це дійсно вірно, задоволеність можна підсилити, не тільки змінюючи фактичну ситуацію, але погляд людини на неї (наприклад, в ході терапії). [2, 64]

Значимість життєвих цілей як змістотворчих факторів людської поведінки відзначає кожен. Безліч прикладів, які свідчать про вплив життєвої мети на процес структурування людського життя, наводяться у літературі.

В одному випадку людина регулює, організовує свій життєвий шлях як ціле, підлегле ясно усвідомленим цілям, цінностям, перетворює обставини, направляє хід життя, сама формує свою життєву позицію, намагається здобути незалежність від зовнішніх вимог, тиску, спокус. Таке життя перестає бути випадковим чергуванням подій, вона починає залежати від активності особистості, здатності індивіда організувати ці події або додати їм бажаний напрямок. У цьому випадку йдеться про те, що в людини є якась життєва мета і він прагне її реалізувати.

Життєві цілі можна охарактеризувати як цілі, поставлені людиною на певний часовий інтервал життєдіяльності у певному її просторі (або на весь життєвий цикл), що виражають його корінні інтереси на даному етапі і підпорядковуються собі всі інші цілі і дії як засобу.

Життєві цілі з'єднують, цементують всі сфери і рівні особистості. Слід зазначити, що наявність життєвих цілей має істотне значення не тільки для організації процесу діяльності, а й для нормального самовідчуття особистості в цілому. Причому мова йде не тільки про якийсь ситуативне самовідчуття, а й про такий значущий для індивіда фактор, як сенс життя в цілому. Кант писав: «Наповнення часу планомірно посилюється діяльністю, яка має своїм результатом велику, заздалегідь намічену мету, – це єдино вірний засіб бути задоволеним життям і разом з тим не відчувати себе пересиченим нею». [6, 476]

Вся історія людства свідчить про те, що головний параметр задоволеного життя – гідні цілі. Характеризуючи цю категорію, Г. Альтшуллер та І. Верткін вказують на такі важливі критерії гідної цілі: